

ISEZ PAN 23 WRZ. 2024
Wpłynęło dnia

L. dz. DA. 520.1.2024

dr hab. Szymon Konwerski
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Biologii
Zbiory Przyrodnicze
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 6, 61-614 Poznań

Ocena

rozprawy doktorskiej mgr. Marka Banasiaka
„Malachiinae (Coleoptera: Melyridae) Polski – monografia faunistyczna”
wykonanej pod kierunkiem dr. hab. Łukasza Przybyłowicza
w Dziale Zbiorów Przyrodniczych Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt
Polskiej Akademii Nauk

*Recenzja wykonana na wniosek Rady Naukowej Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt
Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (pismo z dnia 19 lipca 2024 r., znak DA.520.1.2024)*

Przedstawiona mi do oceny rozprawa liczy 121 numerowanych stron maszynopisu i składa się z 10 rozdziałów. Poza stroną tytułową, podziękowaniami i spisem treści są to: 1) Wstęp – podzielony na 6 części o odrębnej tematyce (Budowa, Biologia i preferencje środowiskowe, Znaczenie, Uwagi zoogeograficzne, Pochodzenie podrodziny, Zagrożenia i ochrona), 2) Cel pracy, 3) Materiał i metody – podzielony na dwie części (Materiał, Metody), 4) Wyniki – podzielony na trzy części (Klucz do oznaczania rodzajów, Część systematyczno-faunistyczna, Gatunki wątpliwe i prawdopodobne), 5) Dyskusja – podzielony na trzy części (Kwerenda, Klucz do oznaczania, Występowanie w Polsce), 6) Wnioski, 7) Tablice barwne, 8) Bibliografia, 9) Streszczenie, 10) Summary.

Oceniana rozprawa poświęcona jest podsumowaniu dotychczasowej wiedzy o występujących w Polsce chrząszczach z podrodziny Malachiinae w formie monografii faunistycznej zbliżonej do publikacji z serii „Monografie Faunistyczne”. W związku z omawianą tematyką taki układ pracy uważam za prawidłowy.

Po stosunkowo szczegółowym przedstawieniu opracowywanego taksonu Autor precyzuje cel, który postanowił osiągnąć: „usystematyzowanie wiedzy na temat bioróżnorodności chrząszczy z podrodziny Malachiinae na obszarze Polski”. Stwierdza dalej, że aby go zrealizować podjął następujące działania: kwerendę w największych krajowych kolekcjach kolcopterologicznych, przygotował oryginalny klucz do oznaczania rodzajów i

gatunków oraz sporządził opis całej podrodziny oraz poszczególnych gatunków, opracowując dla każdego z nich listę znanych stanowisk wraz z mapą obrazującą ich rozmieszczenie. Podjęcie takiej tematyki badań uważam za uzasadnione, ze względu na to, że Malachiinae należą do najslabiej poznanych chrząszczy w Polsce, a większość informacji o ich rozmieszczeniu jest rozproszona i od czasu omówienia bębników w Katalogu fauny Polski (w roku 1986) nie została zebrana w jednym opracowaniu. Jak dotąd nie powstał także klucz dedykowany krajowym przedstawicielom tej podrodziny, co zapewne wpłynęło na słabszy stopień poznania tego taksonu w porównaniu z grupami, dla których krajowe klucze opracowano. Autor słusznie spodziewał się, że wiele informacji koniecznych do uzupełnienia wiedzy o Malachiinae uzyska dzięki opracowaniu kolekcji entomologicznych – zarówno instytucji naukowych (muzeów i uniwersytetów), jak i osób prywatnych.

Uwagi dotyczące ocenianej rozprawy

Od strony redakcyjnej praca jest niestety przygotowana niestarannie. Stosunkowo często można natrafić na typowe błędy edytorskie (w tym brakujące spacje, podwójne spacje, braki kropek, brak przecinków lub niepotrzebne przecinki, niewłaściwe używanie przyimków z i ze, niewłaściwie otwarty cudzysłów, literówki, brak kursywy, zbędna kursywa). Zdarzają się nazwy własne i geograficzne oraz nazwy miejscowości pisane małą literą. Ze względu na dużą liczbę tego typu błędów nie będę ich szczegółowo omawiał. Tekst pracy powinien zostać ponownie dokładnie sprawdzony przez Autora i zweryfikowany przez polonistę.

Podczas odmieniania skrótu dr należy pisać go z kropką. Fakt, że jest to błąd bardzo często popełniany, nie tłumaczy Autora. Zwraca uwagę szczególnie na stronie z podziękowaniami. Błędy te powtarzają się także na str. 12, gdzie wymieniani są pracownicy ISEZ PAN, którzy odławiali chrząszcze, które uzupełniły badania własne Autora.

Autor powinien podać konkretne nazwy jednostek organizacyjnych, w których przeprowadził kwerendę. Nie wiem o jakie jednostki (zakłady? pracownie?) chodzi w przypadku innych instytucji naukowych, jednak w przypadku Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza jednostką, w której Autor prowadził badania na materiale muzealnym są Zbiory Przyrodnicze Wydziału Biologii UAM. Jest to bardzo istotna informacja dla wszystkich, którzy będą chcieli dotrzeć do okazów dowodowych. Podanie nazwy uniwersytetu to zdecydowanie zbyt mało, aby je zlokalizować bez konieczności przeprowadzenia dość wnikliwego i z pewnością czasochłonnego „śledztwa”.

Autor wybrał kolor żółty do zaznaczania stanowisk o nieznanym dacie. Ze względu na to, że w wypełnieniu map występuje żółty kolor, znaczna część żółtych punktów jest niemal zupełnie niewidoczna. Koniecznie należy dobrać inny kolor dla oznaczenia punktów o nieznanym dacie.

W części zatytułowanej „Zagrożenie i ochrona” (str. 9) Autor pisze, że „żaden z gatunków Malachiinae nie jest wpisany do polskiej czerwonej księgi ani też objęty ochroną”. Z jakiego powodu Autor nie odniósł się do informacji o gatunkach uwzględnionych w „Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce”? Jest to nadal najważniejsza publikacja dotycząca zagrożeń krajowych gatunków wykorzystywana przez specjalistów, podczas gdy „Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce” przedstawia jedynie wybrane z czerwonej listy gatunki.

Str. 12 – Autor pisze, że „Taksony w tym rozdziale są ułożone w kolejności systematycznej.” Proszę o doprecyzowanie jakie opracowanie posłużyło za podstawę układu systematycznego. Ta informacja powinna się znaleźć w tekście pracy.

Na str. 11 Autor pisze: „Dodatkowe rekordy pozyskano z literatury entomologicznej, głównie Katalogu Fauny Polski, prac Horiona, Gerhardta, Ruty i Wiadomości Entomologicznych”. Ten sposób zapisu jest niewłaściwy – wymieszanie nazwisk z nazwami wydawnictw monograficznych i czasopism jest błędne i budzi wątpliwości co właściwie Autor miał na myśli. W tym miejscu zdecydowanie bardziej odpowiednio byłoby określenie z ilu publikacji korzystano podczas przygotowania pracy. Dopuszczalne byłoby ewentualnie podanie tytułów czasopisma/czasopism, w których znaleziono najwięcej publikacji zawierających informacje o bębnikach i podanie ich liczby.

Źródła literaturowe

Jednym z największych wyzwań dla twórcy monografii faunistycznej jest zebranie kompletnej literatury. Proszę o doprecyzowanie, do którego roku gromadzone były przez Autora publikacje dotyczące występowania w Polsce bębników, które następnie uwzględnił w pracy.

Nazewnictwo naukowe

Nazewnictwo naukowe jest ważną częścią badań zoologicznych, a jego podstawą jest system binominalny wprowadzony przez Linneusza. Zwracanie uwagi na poprawność nazw

organizmów wymienianych w pracy umożliwia precyzyjne określenie o jakim gatunku jest mowa, natomiast sam zapis nazwy niesie ze sobą istotną informację.

W pracy w przypadku wszystkich pełnych nazw gatunkowych nazwisko i rok autora opisu umieszczono w nawiasie. Jest to prawidłowy zapis jedynie w przypadku części omawianych gatunków – w przypadku pozostałych jest błędny. Jest także błędny w odniesieniu do wszystkich nazw szczebla rodzajowego. Zakładam, że Autor rozprawy doktorskiej zna zasady nazewnictwa naukowego. Proszę zatem o wyjaśnienie, dlaczego się do nich nie zastosował oraz wskazanie, które gatunki powinny mieć poprawiony zapis nazwy naukowej.

Kiedy Autor wprowadza po raz pierwszy nazwy rodzajowe, powinny to być nazwy pełne – wraz z autorami opisów. Na str. 9 brakuje tego przy pięciu wymienionych rodzajach znanych z zapisu kopalnego.

Błędy pojawiają się w nazwach opracowywanych gatunków (w tym w podpisach do map). Dotyczą nazwisk autorów opisu (np. A.F Fourcroy, 1785 zamiast A.F. Fourcroy, 1785 – str. 28 i 29, Fabricus zamiast Fabricius – str. 43, 45, 50, Oliver zamiast Olivier - str. 46, 47, 55, 57, 58, 60, 62) oraz epitetu gatunkowego: *cardiaca* zamiast *cardiaca*e (str. 30), *palipes* zamiast *pallipes* (str. 55, 90), *scutellaris* zamiast *scutellaris* (str. 80, 81), *spinnipenis* zamiast *spinipennis* (str. 90).

Brak jest kropek przy skrótach nazwisk autorów opisu (np. Marsh zamiast Marsh., L zamiast L. - str. 41, 43, 91).

Jeśli Autor używa po raz pierwszy w pracy nazwy naukowej – powinna być podana w całości, tymczasem na str. 8 dowiadujemy się, że larwy niektórych gatunków bęblików „żerują na larwach wciornastka *H. tritici* będącego szkodnikiem upraw pszenicy (...)”. Zastosowanie wyłącznie skrótu nazwy rodzajowej i brak jakiegokolwiek informacji o autorze opisu jest błędem i znacząco utrudnia zorientowanie się o jakiego wciornastka chodzi. Oczywiście łacińska nazwa gatunkowa powinna być napisana kursywą.

Autor powinien zweryfikować aktualność nazw naukowych wszystkich wymienionych w tekście organizmów. W dzisiejszych czasach jest to bardzo ułatwione dzięki dostępowi do rozmaitych specjalistycznych baz internetowych. Niestety w tekście rozprawy kilkakrotnie pojawiają się nazwy nieaktualne:

- str. 25 – *Chalicodoma parietum* – obowiązująca nazwa to *Megachile parietina* (proszę także o doprecyzowanie jakie jest źródło informacji o współwystępowaniu tej błonkówki z *Ebaeus pedicularius*?),

- str. 48 – Autor podaje za Burakowskim i in. (1986), że larwy *Cerapheles terminatus* były znajdowane w napływkach trzciny pospolitej – *Phragmites communis* Trin. Od wielu lat obowiązująca nazwa naukowa trzciny pospolitej to *Phragmites australis* (Cav.)Trin. ex Steud.

Opisy morfologii chrząszczy

W pracy pojawia się niekonsekwencja w opisie niektórych części ciała chrząszczy.

Autor stosuje (przeważnie) rodzaj żeński (ta głaszczka) – ale niekiedy męski (ten głaszczek); niekiedy oba rodzaje w jednym kluczu – na jednej stronie (np. 56):

„- Głaszczek szczękowy czarno-żółty.....6

6. Drugi segment głaszczek częściowo czarny.”

Czułek to przeważnie rzeczownik rodzaju męskiego: „Segmenty czułek żółte na krawędziach” (str. 56); ale niekiedy żeńskiego: „Końcówki i nasada czułek ciemnobrązowa.” (str. 22) i „Segmenty czułek samca i samicy (...).” (str. 57).

Golenie są natomiast traktowane jako rzeczowniki rodzaju męskiego: „Przedni goleń, tylny goleń” – str. 32.

W celu ujednoczenia i uniknięcia niejasności warto przyjąć polskie nazewnictwo poszczególnych części ciała za jednym z ostatnich opracowań chrząszczy w krajowym podręczniku zoologii – np. autorstwa prof. Marka Wanata z 2012 roku.

Na str. 7 Autor pisze o ekscytatorach: „Mogą się one znajdować na czułkach, tułowiu lub we wgłębieniach na głowie lub zakończeniach skrzydeł.” Taki opis wprowadza w błąd, gdyż w budowie chrząszczy na pierwszą, przekształconą parę skrzydeł używa się określenia „pokrywy”. Jeśli w opisie używane jest określenie „skrzydła” – zawsze chodzi o skrzydła lotne (skrzydła drugiej pary). Ekscytatory nie mogą się zatem znajdować na zakończeniu skrzydeł, a jedynie na zakończeniu pokryw. Podobnie nie ma sensu używać określeń „pokrywy skrzydeł” (np. str. 29, 32, 37), gdyż nie ma u chrząszczy innych pokryw, niż te, pod którymi znajdują się błoniaste skrzydła lotne.

Tablice i odniesienia do nich w tekście

Na str. 48 – przy opisie *Cerapheles terminatus* znajduje się odwołanie: (Pokrój Tab. VI, 3-4). Tab. VI na str. 98 zawiera jedynie zdjęcia 1 i 2. Dodatkowo na obu zdjęciach przedstawione są samce. W jakim celu Autor umieścił tam te dwa zdjęcia, bo sądzę, że nie chodziło o zmienność? Str. 70 – odsyłacz do Tab. VI, 1-2 – błędny, w Tab. VI są jedynie zdjęcia *Cerapheles terminatus*, natomiast *Malachius aeneus* jest w Tab. IV (str. 96)

Str. 74 – odsyłacze do (Tab. X, 4) i (Tab. X, 5) są błędne – na tych fotografiach są *M. scutellatus* i *M. aeneus*; *Malachius bipustulatus* jest na fot. 1 i 2.

Str. 96 – podpis powinien brzmieć: Tablica IV – jest: Tabela IV

Niewłaściwe określenie lokalizacji

W przypadku spisywania etykiet okazów w kolekcji Zbiorów Przyrodniczych Wydziału Biologii Autor popełnił błąd. Na etykietach znajduje się miejscowość Nowa Aleksandria. Chodzi tutaj o Puławy (na Wyżynie Lubelskiej). Tymczasem na str. 33 znajduje się zapis:

„Wyżyna Lubelska: Nowe, Aleksandrowo FD39 (UAM).” Kwadrat UTM FD (Mapa 1.) nie obejmuje Wyżyny Lubelskiej tylko Podlasie. Najwyraźniej wyszukany kwadrat UTM dotyczy miejscowości Nowe Aleksandrowo w województwie podlaskim, ale została ona przypisana do Wyżyny Lubelskiej. Podobnie na str. 61. Natomiast na str. 38 Nowe, Aleksandrowo zaliczone zostało przez Autora do Podlasia. Proszę o wyjaśnienie tego problemu.

Ponieważ podczas spisywania etykiet mogły się zdarzyć pomyłki, proszę o informację, czy Autor fotografował spisywane etykiety. Jest to w dzisiejszych czasach możliwe nawet z wykorzystaniem telefonu komórkowego i gwarantuje możliwość weryfikacji wątpliwych danych.

Na str. 79 – Puławy (UAM) – zaliczone zostały do Wyżyny Małopolskiej. Według mojej wiedzy znajdują się na Wyżynie Lubelskiej (jak np. w kolejnych tomach Coleoptera Poloniae). Na jakiej podstawie i w jaki sposób Autor wyznaczał przynależność lokalizacji do krain KFP?

Cytowanie publikacji

W rozdziale „1. Wstęp”, w wielu tworzących go częściach brakuje jednoznacznych odniesień do literatury, w związku z czym nie jest możliwe ustalenie, jakie informacje Autor zaczerpnął z literatury, a jakie są efektem jego oryginalnych obserwacji. Przykładowe zdanie ze str. 8: „Drugą cechą mogącą mieć znaczenie jest to że zaobserwowano fakt przyczepiania się pyłku do włosków pokrywających głowę i przedplecze części gatunków.” Nie ma po nim żadnej cytacji, spodziewam się jednak, że to nie Autor ten fakt zaobserwował.

Sposób cytowania części prac jest niewłaściwy lub niekonsekwentny. W przypadku prac wieloautorskich, liczących więcej niż dwóch autorów powszechnie przyjęte jest aby po nazwisku pierwszego autora zastosować skrót „i in.” a następnie rok. Tymczasem w przypadku jednej z najczęściej powoływanych prac Ruty i in. (2011), Autor pisze jedynie Ruta 2011. Dotyczy to także cytowania Mokrzycki 2008 (powinno być Mokrzycki i in. 2008), Kubisz 1998 (powinno być Kubisz i Pawłowski 1998) oraz Wolender 2007 (powinno być Wolender i Zych

2007). Jednocześnie przy innych pracach wieloautorskich sposób cytowania jest prawidłowy. Zwraca to szczególną uwagę, gdy na jednej stronie (podczas omawiania jednego gatunku) są zarówno cytowania błędne jak i poprawne: np. przy omawianiu *Anthocomus fasciatus* (str. 33): Ruta 2011 (chodzi o pracę czterech autorów), ale także Ruta i in. 2016 (w przypadku pracy ośmiu autorów) (zgodnie z Bibliografią – str. 115).

Niekonsekwentnie cytowane są prace dwóch autorów, np.: (Lawrence, Leschen 2010) – na str. 4, (Kolibáč & Huang 2019) na str. 9, (Wiackowski i Wiackowska 1968) na str. 38.

Wielokrotnie podczas cytowania prac pojawiają się zbędne inicjały imion (np. E. Mazur 1923 – str. 19, R. Kuntze 1933 – str. 30, 31, W. Eichler 1930 – str. 33, 76, W. Kulczyński 1873 – str. 45, 52, J. Gutowski i in. 2006 – str. 51, 68, J. Gutowski i in. 2020 – str. 66).

Niektóre sposoby cytowania źródeł są zupełnie niejasne – przykładem jest cytowanie: (Ruta 2001-2006) na str. 44 i 51. Na str. 71 powoływana jest praca K. Mvrdzik 1929. Czego dotyczy to cytowanie? W bibliografii znajduje się wyłącznie praca Myrdzika z 1933 roku.

Jeżeli w jednym nawiasie cytowanych jest kilka prac, to ich kolejność powinna być chronologiczna a nie alfabetyczna (str. 33, 83).

W rozdziałach „Dyskusja” i „Wnioski” niewłaściwy jest sposób cytowania Katalogu fauny Polski. Tak jak w przypadku pozostałych publikacji wieloautorskich powinien być następujący: Burakowski i in. 1986.

W rozdziale „Dyskusja” w części „Kwerenda” brakuje zupełnie konkretnych danych a ogólnikowe stwierdzenia: „dużą ilość”, „duży udział”, „bardzo niewielka” i „główną część”, powinny być poparte konkretnymi danymi (na przykład w wersji procentowej). W tej części Autor powinien także krótko scharakteryzować zawartość kolekcji z których skorzystał w przygotowaniu rozprawy. Rekordy zgromadzone podczas kwerendy w różnych jednostkach naukowych oraz kolekcji (kolekcjach?) prywatnej są policzalne, więc Autor nie powinien użyć słowa „ilość” lecz „liczba”. *Malachiinae* to jednostka w randze podrodziny, więc nazwa nie powinna być pisana kursywą.

Podsumowanie

Pomimo wymienionych powyżej błędów merytorycznych i niedociągnięć, przedstawiona do oceny rozprawa wypełnia pewną lukę w krajowej koleopterologii. Na podkreślenie zasługuje duża liczba sprawdzonych przez Autora okazów (4111 chrząszczy). Także przygotowane klucze opierają się w większości na dobrze dobranych cechach przydatnych w oznaczaniu. Przy założeniu, że poprawione zostaną wskazane błędy, uzupełnione braki i wyjaśnione wątpliwości,

praca po opublikowaniu może wpłynąć na zintensyfikowanie badań Malachiinae w Polsce. Jesteśmy obecnie świadkami kryzysu w badaniach podstawowych – w tym taksonomiczno-faunistycznych. Coraz wyraźniej daje się odczuć brak specjalistów, którzy potrafią oznaczać owady – w tym chrząszcze. Brak rzetelnych danych dotyczących składu gatunkowego i rozmieszczenia poszczególnych taksonów w skali lokalnej oraz ogólnokrajowej może utrudnić podejmowanie odpowiednich decyzji w dziedzinie ochrony przyrody. Nie mam wątpliwości, że przynajmniej w zakresie Malachiinae Autor ocenianej rozprawy będzie w stanie włączyć się w powiększenie zasobów wiedzy o krajowej koleopterofaunie.

Wnioski końcowe

Pomimo, że przedstawiona do oceny rozprawa zawiera wskazane błędy i niedociągnięcia sądzę, że Autorowi w większości udało się osiągnąć wyznaczone cele. Uważam, że w niezbędnym zakresie spełnia wymagania do uzyskania stopnia doktora we wnioskowanej dyscyplinie nauk biologicznych, jakie są stawiane pracom doktorskim w artykule nr 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.). **Wnoszę zatem do Rady Naukowej Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt Polskiej Akademii Nauk o dopuszczenie mgr. Marka Banasiaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Poznań, 22.09.2024

PODPIS ZAUFANY

SZYMON
KONWERSKI

01.10.2024 21:56:54 [GMT+2]

Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym